

Assessment of Governance in the Surrounding Villages of Zahedan Minoos Arya ¹, Mostafa Taleshi ², Hadi Veysi ³¹. PhD student in the Department of Geography, Payam Noor University, Tehran, Iran..². Professor of Geography Department, Payam Noor University, Tehran, Iran.³. Associate Professor, Department of Geography, Payam Noor University, Tehran, Iran..

ARTICLE INFO

Article type:

Articles extracted from Thesis

Received:

11 November 2024

Received in revised form:

07 February 2025

Accepted:

06 April 2025

Published Date:

31 December 2025

pp.37-54

Keywords:*Good Governance; AHP; TOPSIS; Rural Development; Zahedan Villages.*

ABSTRACT

The rapid and accelerating urbanization in Iran—particularly in the peripheral areas of major cities such as Zahedan—has led to significant challenges regarding the sustainability of rural settlements and increased managerial and social problems in these regions. One effective approach to addressing these issues is the adoption of good governance principles in rural communities, which can enhance quality of life and promote economic and social sustainability. This study aims to assess the quality of governance in the villages surrounding Zahedan and to identify the key influencing factors. The research methodology is descriptive-analytical, employing two multi-criteria decision-making models—TOPSIS and AHP—to evaluate and prioritize various criteria. Data were collected through pairwise comparisons and weight analysis of social, economic, environmental, and governance-related indicators in the rural areas. The results revealed that "good governance" holds the highest relative importance in assessing rural development sustainability, with a weight of 0.426. Among its sub-criteria, "transparency" emerged as the most critical factor, with a weight of 0.416. Other criteria ranked as follows: social (0.250), economic (0.178), and environmental (0.146). Based on the analysis, the village of Gavdaran achieved the highest score (0.85), attributed to strong public participation and transparent management. In contrast, the village of Rasoulabad ranked lowest (0.42), indicating weaknesses in governance components—particularly transparency and social engagement. This research underscores the importance of enhancing managerial transparency and fostering community participation in rural areas. It argues that such efforts can directly contribute to sustainable development across social, economic, and environmental dimensions in peri-urban regions. The findings offer a valuable foundation for policymakers and local administrators in resource allocation and development planning, ultimately facilitating improved living conditions in these communities.

Corresponding author (Email: minoosarya@student.pnu.ac.ir)**Cite this article:**Arya, M., Taleshi, M., & Veysi, H. (2025). Assessment of Governance in the Surrounding Villages of Zahedan. *Journal of Urban Peripheral Development*. *Journal of Urban Peripheral Development*, 7(4), 37-54. <http://doi.org/10.22034/jpusd.2025.487989.1324>

2676-4172 © Iranian Association of Geography and Rural Planning.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

The accelerated trend of urbanization and the spatial expansion of Zahedan city have led to substantial transformations in the rural areas surrounding the urban core. These changes have not only affected the socio-economic fabric but also imposed new challenges in terms of governance and sustainable development. In such a context, applying the principles of good governance in rural management becomes essential. Good governance encompasses core dimensions such as participation, transparency, accountability, justice, and efficiency—principles that collectively aim to ensure inclusive development and improve the quality of life for rural populations. However, assessing the realization of these principles in rural settings, particularly in the peripheral villages of Zahedan, is complicated by diverse cultural, administrative, and infrastructural constraints. This study seeks to evaluate the current status of rural governance in the region by applying multi-criteria decision-making models to identify key priorities for policy and practice.

Methodology

This research adopts a descriptive-analytical methodology and was conducted in two systematic stages. In the first stage, an extensive review of scholarly literature and governmental reports was undertaken to extract the main indicators and sub-indicators of good governance applicable to rural contexts. These included participation in decision-making, administrative transparency, government accountability, equitable service distribution, and institutional efficiency. In the second stage, the Analytic Hierarchy Process (AHP) and the TOPSIS model were employed to analyze and rank these indicators based on data collected from field surveys. Structured questionnaires were distributed among local rural managers, governance experts, and development practitioners operating in the Zahedan region. The responses were analyzed using AHP software to assign

weights and determine the relative importance of governance components.

Results and discussion

The analysis revealed that "participation" and "accountability" emerged as the most critical dimensions of rural governance, with the highest weights assigned in the AHP hierarchy. These findings highlight the importance of involving local populations in decision-making processes and ensuring that authorities remain answerable to community needs and concerns. "Transparency" also scored high, especially due to its impact on building public trust and improving the responsiveness of local institutions. In contrast, the criterion of "justice"—particularly in terms of equal access to public services and infrastructure—was found to be significantly lacking. The unequal distribution of resources and insufficient state support continue to hinder rural development in the studied areas. Additionally, bureaucratic inefficiencies and the lack of skilled personnel in local institutions were identified as major obstacles to service delivery and project implementation, ultimately reducing public motivation to participate in developmental initiatives.

Conclusion

The findings underscore that effective rural governance in the villages around Zahedan requires a multidimensional strategy that prioritizes community participation, institutional accountability, and enhanced transparency. For long-term improvement, local institutions must focus on capacity-building through training, inclusive planning, and community engagement mechanisms. Moreover, policy reforms aimed at improving justice and efficiency—especially through equitable resource allocation and administrative streamlining—are necessary to strengthen governance outcomes. By integrating these priorities within a structured evaluative framework, rural governance in the region can evolve toward more sustainable, participatory, and just systems of management.

Funding

According to the responsible author, this article has no financial support

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the

manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

ارزیابی حکمروایی روستاهای پیرامون زاهدان

مینو آریا^۱، مصطفی طالشی^۲، هادی ویسی^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲. استاد گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۳. دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

توسعه سریع و شتابان شهرگرایی در ایران و به‌ویژه در مناطق پیرامونی شهرهای بزرگ نظیر زاهدان، منجر به بروز چالش‌هایی در خصوص پایداری سکونتگاه‌های روستایی و افزایش مشکلات مدیریتی و اجتماعی در این مناطق شده است. یکی از راه‌های مقابله با این مشکلات، توجه به اصول حکمروایی خوب در این سکونتگاه‌ها است که می‌تواند بهبود کیفیت زندگی، پایداری اقتصادی و اجتماعی را در پی داشته باشد. این پژوهش باهدف ارزیابی حکمروایی خوب در روستاهای پیرامون شهر زاهدان و شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار در این امر، انجام شده است. روش تحقیق این مطالعه از نوع توصیفی-تحلیلی است و از دو مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره TOPSIS و AHP برای سنجش و اولویت‌بندی معیارها استفاده شده است. در این راستا، داده‌ها از طریق مقایسات زوجی و تحلیل وزن‌های مختلف معیارهای اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و حکمرانی خوب در روستاها جمع‌آوری شدند. نتایج نشان داد که "حکمروایی خوب" با وزن نسبی ۰/۴۲۶، بیشترین اهمیت را در ارزیابی پایداری توسعه روستایی داشته و زیرمعیار "شفافیت" با وزن ۰/۴۱۶، مهم‌ترین عامل در این زمینه محسوب می‌شود. سایر معیارها شامل اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی به ترتیب با وزن‌های ۰/۲۵۰، ۰/۱۷۸ و ۰/۱۴۶ در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. براساس نتایج تحلیل، روستای گاوداران با امتیاز ۰/۸۵ به دلیل مشارکت بالای مردمی و شفافیت در مدیریت، بهترین عملکرد را در میان روستاها داشت. در مقابل، روستای رسول‌آباد با امتیاز ۰/۴۲ در پایین‌ترین رتبه قرار گرفت و نشان‌دهنده ضعف در مؤلفه‌های حکمرانی خوب به‌ویژه شفافیت و مشارکت اجتماعی بود. این پژوهش بر اهمیت تقویت شفافیت مدیریتی و افزایش مشارکت اجتماعی در روستاها تأکید می‌کند و بیان می‌کند که این فرآیند می‌تواند به‌طور مستقیم به توسعه پایدار در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی در نواحی پیراشهری منجر شود. این یافته‌ها می‌توانند به‌عنوان مبنای تصمیم‌گیری برای سیاست‌گذاران و مدیران محلی در تخصیص منابع و برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای در مناطق روستایی مورد استفاده قرار گیرند و بهبود کیفیت زندگی در این نواحی را تسهیل کنند.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله برگرفته از رساله دکتری

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۸/۲۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۱/۱۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۱/۱۷

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۱۰/۱۰

صص. ۳۷-۵۴

واژگان کلیدی:

حکمروایی مطلوب؛ فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)؛ مدل تاپسیس (TOPSIS)؛ توسعه روستایی؛ روستاهای پیرامون زاهدان.

نویسنده مسئول (رایانامه: minoarya@student.pnu.ac.ir)

ارجاع به مقاله: آریا، مینو، طالشی، مصطفی، ویسی، هادی. (۱۴۰۴). ارزیابی حکمروایی روستاهای پیرامون زاهدان. *مجله توسعه فضاهای پیراشهری*، ۷(۴)، ۳۷-۵۴.

<http://doi.org/10.22034/jpusd.2025.487989.1324>

در سال‌های اخیر، مفهوم حکمروایی خوب روستایی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی توسعه پایدار در سطح جهانی مطرح شده است (UNDP, 2017). حکمروایی مرز بین حکومت و جامعه مدنی محسوب می‌شود (قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۷۶). این مفهوم بر توانمندسازی جوامع محلی، تقویت مشارکت مردمی در فرآیندهای تصمیم‌گیری و ارتقاء ظرفیت‌های محلی تأکید دارد. در این راستا، توسعه روستایی تنها از طریق برنامه‌های از بالا به پایین قابل دستیابی نیست؛ بلکه باید براساس مشارکت فعال و فراگیر مردم و تأکید بر عدالت اجتماعی و کارایی مدیریت محلی شکل بگیرد (Van Assche & Hornidge, 2015). حکمروایی خوب روستایی فرآیندی است که در آن دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی به‌طور مشارکتی و شفاف در مدیریت منابع و تصمیم‌گیری‌های محلی دخالت می‌کنند (Chambers, 2010). در این زمینه، بهبود شرایط زندگی روستاییان تنها در صورتی امکان‌پذیر است که این سه بخش به‌طور مؤثر با یکدیگر تعامل داشته باشند و قدرت تصمیم‌گیری به سطوح محلی منتقل شود. باوجود اهمیت این موضوع، در بسیاری از کشورهای درحال توسعه، از جمله ایران، فرآیند استقرار حکمروایی خوب در مناطق روستایی با چالش‌های قابل توجهی روبه‌رو است. این چالش‌ها شامل ضعف در نهادسازی محلی، تمرکزگرایی، عدم شفافیت و مشارکت حداقلی ساکنان روستاها می‌باشد (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۳۹۴). در استان سیستان و بلوچستان، به‌ویژه در شهرستان زاهدان، این مشکلات به‌واسطه موقعیت جغرافیایی خاص، پراکندگی جمعیت، فقر اقتصادی و ضعف زیرساخت‌ها تشدید شده است (فضلی و همکاران، ۱۳۹۳). با نگاهی به جامعه روستایی ناحیه جغرافیایی سیستان و بلوچستان و به‌ویژه شهرستان زاهدان، این حقیقت آشکار می‌شود که بخش روستایی نقشی بسزایی در تحکیم پایه‌های استقلال اقتصادی ایفا می‌کند. تولیدات این بخش از یک‌سو موجب تأمین نیازهای غذایی مردم می‌شود و از سوی دیگر، بخشی از نیاز صنایع به مواد اولیه، بازیافت انرژی و تأمین سلامت شهروندان شهری را از طریق گذراندن اوقات فراغت در شرایط موجود برطرف می‌سازد. با این حال، نگاه کلاسیک به توسعه می‌تواند شتاب گرفتن تحولات اجتماعی و نابرابری میان روستاها و شهرها را بیش‌ازپیش نمایان سازد. این نابرابری‌ها موجب ازهم‌گسیختگی بافت اجتماعی جوامع روستایی شده است، به‌طوری‌که هجوم روزافزون نیروی فعال و جوان تولیدکننده روستایی به‌سوی شهرها، به دلیل مشکلات اقتصادی و اجتماعی، افزایش بیکاری روستاییان و محرومیت از امکانات زندگی مدرن را به همراه دارد.

بدین ترتیب، این واقعیت نمایان می‌شود که مسئولان برنامه‌ریزی و اداره امور ناحیه روستایی زاهدان با چالش‌های بزرگی چون آسیب‌های اجتماعی و اقتصادی در محدوده روستاهای پیرامونی و فرار سرمایه‌ها اعم از مادی و انسانی از این مناطق مواجه‌اند. در این شرایط، تقویت نظام‌های مدیریتی و سازمان‌بخشی از طریق بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی و تعمیق مشارکت آگاهانه و مستمر (حکمروایی خوب روستایی) می‌تواند گام‌های مؤثری در مسیر بازآفرینی و توسعه نظام‌ها و شیوه‌های مدیریت فراگیر در انجام مدیریت و توسعه محلی بردارد. این امر می‌تواند به افزایش کارایی ناحیه پیراشهری زاهدان کمک کند و به مسئولان این امکان را بدهد که با بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی، توسعه پایدار را در این مناطق تحقق بخشند. حکمروایی خوب روستایی به‌عنوان فرآیندی چندوجهی که براساس تعامل و مشارکت همه‌جانبه بین مردم، دولت و نهادهای غیردولتی استوار است، در بسیاری از کشورهای درحال توسعه با چالش‌هایی روبه‌روست. در ایران، فرآیند انتقال تصمیم‌گیری‌ها از سطح ملی به سطح محلی با مشکلاتی چون تمرکزگرایی، کمبود منابع مالی و انسانی و ضعف در اجرای

سیاست‌ها مواجه است (Van Assche & Hornidge, 2015). در این میان، تجربه‌های مختلف در سطح جهانی و محلی نشان می‌دهد که تکیه بر مشارکت مردم و تقویت نهادهای محلی می‌تواند به رفع بسیاری از این مشکلات کمک کند (Chambers, 2010).

در استان سیستان و بلوچستان، به‌ویژه شهرستان زاهدان، بخش روستایی نقشی اساسی در تأمین نیازهای اقتصادی، غذایی و اجتماعی ایفا می‌کند. تولیدات این بخش علاوه بر تأمین نیازهای مردم، به تأمین مواد اولیه صنایع و سایر نیازهای اقتصادی مناطق شهری نیز کمک می‌کند. با این حال، شیوه‌های توسعه‌ای که عمدتاً از بالا به پایین صورت می‌گیرد، می‌تواند شکاف‌های اجتماعی و اقتصادی میان روستاها و شهرها را تشدید کند. این امر باعث می‌شود که بسیاری از جوانان روستایی به دلیل شرایط اقتصادی و اجتماعی نامطلوب به شهرها مهاجرت کنند و از این رو مشکلات جدیدی برای توسعه روستایی ایجاد می‌شود. به همین دلیل، چالش‌های موجود در توسعه روستایی به‌ویژه در شهرستان زاهدان به دلیل مشکلات اقتصادی، ضعف در زیرساخت‌ها و پراکندگی جمعیت، نیازمند توجه به روش‌های نوین و مؤثر در زمینه مدیریت روستایی است. در این راستا، حکمروایی خوب روستایی با تأکید بر مشارکت، شفافیت، و تعامل میان دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی می‌تواند راه‌حل‌های مؤثری برای حل این چالش‌ها ارائه دهد. تقویت نهادهای محلی و مشارکت فعال مردم در فرآیند تصمیم‌گیری، از جمله گام‌های ضروری در مسیر دستیابی به توسعه پایدار در این مناطق است. این پژوهش در تلاش است تا الزامات حکمروایی خوب روستایی را در روستاهای پیرامونی شهرستان زاهدان بررسی کند. پرسش اصلی این تحقیق آن است که تا چه اندازه و با چه الزاماتی می‌توان حکمروایی خوب روستایی را به‌عنوان چارچوبی برای توسعه روستاهای پیرامونی زاهدان به کار گرفت؟

مبانی نظری

حکمروایی خوب یکی از مفاهیم کلیدی در توسعه پایدار است که در دهه‌های اخیر توجه بسیاری از پژوهشگران و سیاست‌گذاران را به خود جلب کرده است (UNDP, 2017: 3). این مفهوم در سطح روستا و نواحی پیرامونی شهرها، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، به‌عنوان راهکاری برای ارتقاء کیفیت مدیریت منابع، افزایش مشارکت مردمی و تقویت ظرفیت‌های محلی شناخته شده است. حکمروایی خوب فرآیندی چندبعدی است که شامل مؤلفه‌های شفافیت، پاسخگویی، مشارکت، عدالت، کارآمدی و قانون‌مداری می‌شود (Chambers, 2010: 5؛ چاره‌جو و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۷۴).

در سطح روستایی، حکمروایی خوب بیش از آنکه صرفاً به اداره امور محلی بپردازد، به توانمندسازی جوامع محلی و انتقال قدرت تصمیم‌گیری از سطوح متمرکز به سطوح پایین‌تر اشاره دارد (Van Assche & Hornidge, 2015: 4). این فرآیند به نهادهای محلی اجازه می‌دهد تا با مشارکت فعال ساکنان و ذینفعان، به مدیریت بهینه منابع طبیعی، ارتقاء زیرساخت‌ها و تحقق عدالت اجتماعی بپردازند. بنابراین، حکمروایی خوب زمینه را برای توسعه پایدار فراهم می‌آورد که در آن نه تنها شاخص‌های اقتصادی بلکه عوامل اجتماعی و زیست‌محیطی نیز در نظر گرفته می‌شوند. شفافیت، یکی از ارکان اساسی حکمروایی خوب، به معنای دسترسی آزاد و واضح مردم به اطلاعات مربوط به تصمیمات و فرآیندهای مدیریتی است (Van Assche & Hornidge, 2015: 4). این ویژگی به افزایش اعتماد عمومی، کاهش فساد و بهبود کیفیت تصمیم‌گیری کمک می‌کند. همچنین، پاسخگویی یا مسئولیت‌پذیری نهادهای مدیریتی به مردم از دیگر مؤلفه‌های مهم

است که تضمین می‌کند تصمیم‌گیرندگان در مقابل عملکرد خود پاسخگو باشند (Chambers, 2010: 5). مشارکت اجتماعی به‌عنوان سومین رکن اصلی، به حضور فعال و مؤثر مردم در فرآیندهای تصمیم‌گیری اشاره دارد که باعث افزایش انسجام اجتماعی، تعمیق سرمایه اجتماعی و ارتقاء کارایی سیاست‌های توسعه می‌شود (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶). این مشارکت می‌تواند در قالب شوراهای محلی، انجمن‌های مردمی و سایر نهادهای جامعه مدنی سازمان‌دهی شود. از سوی دیگر، عدالت اجتماعی در حکمروایی خوب به معنای توزیع عادلانه فرصت‌ها، منابع و خدمات میان اعضای جامعه است تا زمینه‌ساز کاهش نابرابری‌ها و ارتقاء رفاه عمومی گردد (بهزادیان و همکاران، ۲۰۱۲: ۵). همچنین، کارآمدی و اثربخشی در مدیریت منابع و ارائه خدمات به روستاها، از شاخص‌های مهمی است که تضمین‌کننده بهره‌وری و استفاده بهینه از ظرفیت‌های محلی می‌باشد. علاوه بر این، در حوزه‌های روستایی به‌ویژه در مناطق پیرامونی شهرها مانند زاهدان، مسائل زیست‌محیطی همچون مدیریت منابع آب، حفظ خاک و حفاظت از محیط‌زیست نیز جزو مؤلفه‌های حکمروایی خوب محسوب می‌شوند، چراکه توسعه پایدار روستایی بدون توجه به این ابعاد غیرممکن است (فضلی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶). در کشورهای در حال توسعه، چالش‌هایی مانند ضعف نهادسازی محلی، تمرکزگرایی در تصمیم‌گیری‌ها، کمبود منابع مالی و انسانی، و مشارکت اندک مردم در فرآیندهای حکمرانی، از موانع اصلی تحقق حکمروایی خوب در سطح روستاها محسوب می‌شوند (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶). این مشکلات منجر به ناکارآمدی در مدیریت محلی، افزایش نابرابری‌ها و کاهش رضایت مردم می‌گردد. از این رو، تقویت نهادهای محلی، ایجاد سازوکارهای شفاف گزارش‌دهی و نظارت مردمی، و توسعه ظرفیت‌های مشارکتی جوامع روستایی به‌عنوان راهکارهای اصلی در مبنای نظری حکمروایی خوب مطرح می‌باشند. این چارچوب مفهومی بر این باور استوار است که انتقال قدرت و تقویت سرمایه اجتماعی در روستاها، کلید موفقیت در تحقق توسعه پایدار و ارتقاء کیفیت زندگی روستاییان است.

تحقیقات مختلف در زمینه حکمروایی خوب روستایی تأکید دارند که یکی از اصلی‌ترین ارکان آن، شفافیت و مشارکت مردمی در فرآیندهای تصمیم‌گیری است. به‌طور خاص، مطالعه آلباش و همکاران (۲۰۲۱) در ترکیه نشان داده است که استفاده از ابزارهای دیجیتال و سیستم‌های اطلاعاتی می‌تواند در افزایش دسترسی به اطلاعات و مشارکت اجتماعی در فرآیندهای حکومتی بسیار مؤثر باشد. این یافته به‌ویژه برای مناطق روستایی مانند زاهدان که ممکن است از زیرساخت‌های دیجیتال ضعیفی برخوردار باشند، اهمیت دارد. استفاده از فناوری‌های نوین می‌تواند به‌عنوان یک ابزار کارآمد برای تقویت شفافیت و مشارکت مردمی در فرآیندهای تصمیم‌گیری در زاهدان باشد. در اینجا، ایجاد و تقویت زیرساخت‌های دیجیتال می‌تواند به رفع چالش‌های مربوط به دسترسی به اطلاعات و مشارکت اجتماعی کمک کند. در همین راستا، رضایی و همکاران (۲۰۲۰) نیز به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های حکمروایی خوب در ایران پرداخته‌اند و بر این نکته تأکید دارند که در بسیاری از مناطق روستایی، به‌ویژه در مناطق حاشیه‌ای، کمبود منابع مالی، ضعف در نهادهای محلی و فقدان سیستم‌های آموزشی مناسب از جمله موانع اصلی پیاده‌سازی حکمروایی خوب هستند. به‌ویژه در زاهدان، که ضعف‌های مشابهی در نهادهای محلی و مشکلات اقتصادی وجود دارد، این نتایج به‌روشنی قابل تأمل است. برای غلبه بر این چالش‌ها، استفاده از ظرفیت‌های موجود در جوامع محلی و تقویت شبکه‌های ارتباطی می‌تواند به بهبود وضعیت حکمرانی در این نواحی کمک کند. در واقع، تقویت نهادهای محلی و تقویت شبکه‌های ارتباطی در زاهدان می‌تواند از موانع موجود عبور کرده و به شکل‌گیری حکمرانی مؤثرتر کمک کند.

عبداللهی و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی دیگر بر اهمیت "حکمروایی خوب" در توسعه پایدار روستایی تأکید کرده‌اند و تجربیات کشورهای مختلف نظیر هند و فیلیپین را بررسی کرده‌اند. این تحقیق نشان می‌دهد که اصول حکمروایی خوب مانند شفافیت، پاسخگویی و مشارکت اجتماعی در تصمیم‌گیری‌ها می‌تواند به کاهش فقر و افزایش سطح زندگی مردم روستاها منجر شود. در این تحقیق همچنین به لزوم آموزش و توانمندسازی ساکنان روستاها تأکید شده است تا آن‌ها بتوانند به‌عنوان عاملان اصلی در فرآیند توسعه محلی نقش آفرینی کنند. این یافته‌ها در شرایط زاهدان نیز قابل تسری است، به‌ویژه که در این نواحی نیاز به توانمندسازی روستائیان برای مشارکت مؤثر در فرآیندهای تصمیم‌گیری بیشتر احساس می‌شود. بنابراین، تأکید بر توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی روستائیان در این مناطق می‌تواند گامی مؤثر در جهت تحقق حکمروایی خوب و توسعه پایدار در زاهدان باشد. تحقیق صالحی و همکاران (۲۰۲۲) به پیاده‌سازی حکمروایی خوب در استان کردستان پرداخته و نشان داده است که ضعف در نهادهای حکومتی و عدم مشارکت فعال مردم منجر به شکست بسیاری از پروژه‌های توسعه‌ای در مناطق روستایی شده است. این پژوهش به‌ویژه بر اهمیت نظارت مستمر بر پروژه‌ها و تقویت مشارکت اجتماعی تأکید دارد. نتایج این تحقیق مشابه چالش‌هایی است که در زاهدان وجود دارد، جایی که پروژه‌های توسعه‌ای اغلب به دلیل کمبود مشارکت اجتماعی و نظارت مؤثر با مشکلات مواجه می‌شوند. بنابراین، از طریق تقویت نظارت و مشارکت اجتماعی می‌توان به بهبود فرآیندهای حکمرانی در روستاهای پیرامونی زاهدان کمک کرد. همچنین، فراهانی و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی دیگر به ارزیابی تأثیر ساختارهای حکومتی بر توسعه روستایی پرداخته‌اند. این پژوهش نشان می‌دهد که عدم تمرکز در تصمیم‌گیری‌ها، ضعف در تعاملات بین نهادهای دولتی و جامعه مدنی، و کمبود مشارکت واقعی مردم در فرایندهای تصمیم‌گیری، از جمله موانع اصلی برای توسعه روستاها هستند. این یافته‌ها در مورد زاهدان که در آن نهادهای محلی و مشارکت مردمی به‌شدت نیاز به تقویت دارند، بسیار مرتبط است. بنابراین، ایجاد نهادهای محلی مستقل و تقویت مشارکت اجتماعی می‌تواند به تسهیل فرآیندهای تصمیم‌گیری و تسریع در توسعه روستاهای پیرامونی زاهدان کمک کند.

پیشینه‌های پژوهشی مختلف به ابعاد گوناگون حکمروایی خوب در مناطق روستایی پرداخته‌اند. آلباش و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که استفاده از ابزارهای دیجیتال و شفافیت در تصمیم‌گیری می‌تواند به تقویت مشارکت مردمی و بهبود حکمرانی محلی کمک کند. این یافته‌ها می‌تواند در مناطق روستایی زاهدان که دسترسی به اطلاعات محدود است، مفید باشد. رضایی و همکاران (۲۰۲۰) بر چالش‌های مالی و ضعف نهادهای محلی تأکید کردند و پیشنهاد کردند که تقویت ظرفیت‌های محلی و شبکه‌های ارتباطی می‌تواند در حل مشکلات حکمرانی مؤثر باشد، که این موضوع برای زاهدان نیز قابل تأمل است. عبداللهی و همکاران (۲۰۱۹) تأکید داشتند که شفافیت، پاسخگویی و مشارکت اجتماعی می‌تواند به کاهش فقر و بهبود شرایط زندگی روستائیان کمک کنند. این رویکرد در شرایط نابرابری‌های اقتصادی زاهدان می‌تواند مؤثر باشد. صالحی و همکاران (۲۰۲۲) نیز به اهمیت نظارت مستمر و مشارکت اجتماعی در فرآیندهای توسعه تأکید کردند، که در زاهدان به‌عنوان یکی از چالش‌های اصلی مطرح است. همچنین، فراهانی و همکاران (۲۰۲۱) بر ضرورت تقویت نهادهای محلی و مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها تأکید دارند که می‌تواند به بهبود حکمرانی در زاهدان کمک کند. در مجموع، برای بهبود حکمروایی در روستاهای زاهدان، تقویت زیرساخت‌های دیجیتال، توانمندسازی جوامع محلی، و افزایش مشارکت اجتماعی از جمله راهکارهای کلیدی است که می‌تواند به توسعه پایدار در این منطقه کمک کند. نتایج این پژوهش می‌تواند مبنای

مناسی برای سیاست‌گذاری‌های اثربخش در حوزه توسعه پایدار روستاهای پیرامونی زاهدان فراهم آورد و الگویی کاربردی برای بهبود حکمروایی محلی در سایر نواحی مشابه کشور ارائه دهد.

روش‌شناسی

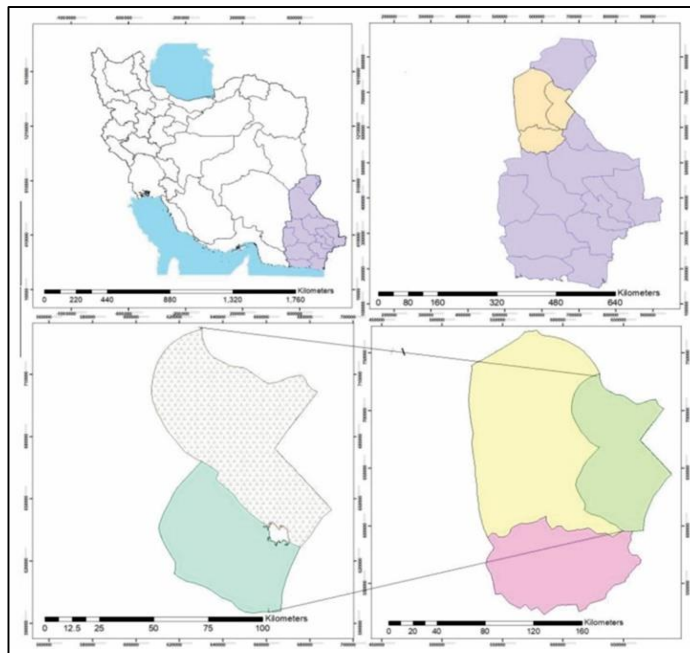
این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از حیث روش، توصیفی-تحلیلی است. در گردآوری داده‌ها، از روش ترکیبی بهره گرفته شد؛ به طوری که در مرحله نخست با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، اسناد رسمی و آمارهای مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) اطلاعات پایه جمع‌آوری شد و در مرحله میدانی نیز داده‌ها از طریق پرسشنامه‌های ساختاریافته گردآوری گردید. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه روستاهای دارای جمعیت ساکن در پیرامون شهر زاهدان در استان سیستان و بلوچستان می‌شود. قلمرو مکانی این پژوهش، شهرستان زاهدان با وسعت ۳۱۲۵۰ کیلومتر مربع، معادل ۱۷ درصد مساحت استان، می‌باشد که از شمال به شهرستان هامون و کویر لوت، از شرق به کشور پاکستان، از غرب به استان کرمان و از جنوب به شهرستان خاش محدود می‌شود. براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت شهرستان زاهدان ۶۷۲/۵۸۹ نفر و جمعیت شهری زاهدان ۵۸۷/۷۳۰ نفر گزارش شده است. برای انتخاب نمونه آماری، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای بر مبنای دو معیار فاصله و جمعیت استفاده شد. در این چارچوب، روستاهای واقع در فاصله حداکثر ۲۰ کیلومتری شهر و دارای جمعیت معنادار شناسایی شدند و از میان آن‌ها، ۲۰ روستا به عنوان نمونه نهایی انتخاب گردید. حجم نمونه پرسشنامه‌ای این تحقیق شامل ۵۰ نفر از مدیران محلی، دهیاران و اعضای شوراهای اسلامی روستاها بود که براساس دسترسی و همکاری داوطلبانه انتخاب شدند. جهت سنجش روایی پرسشنامه، از روش اعتبار محتوا با بهره‌گیری از نظرات خبرگان دانشگاهی و کارشناسان حوزه مدیریت روستایی استفاده شد. پایایی ابزار با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد ارزیابی قرار گرفت که مقدار ۰٫۸۷ به دست آمد و نشان‌دهنده پایایی مطلوب ابزار گردآوری اطلاعات است (Cronbach, 1951). در بخش تحلیل داده‌ها، به منظور وزن‌دهی به معیارهای سنجش حکمروایی خوب روستایی، از مدل تحلیل سلسله مراتبی^۱ استفاده شد که یکی از روش‌های معتبر تصمیم‌گیری چندمعیاره محسوب می‌شود (Saaty, 1980). فرایند تحلیل سلسله مراتبی شامل تشکیل ساختار سلسله مراتبی، انجام مقایسات زوجی میان معیارها و محاسبه وزن‌های نسبی بود. مقایسات زوجی توسط نرم‌افزار Expert Choice انجام شد و نرخ ناسازگاری ماتریس‌های مقایسه‌ای مورد بررسی قرار گرفت که مقادیر به دست آمده همگی کمتر از ۰٫۱ بوده و نشان‌دهنده سازگاری مقایسات بودند (Saaty, 1994). به منظور رتبه‌بندی نهایی روستاها، از تکنیک تاپسیس^۲ استفاده گردید. این تکنیک که توسط هوانگ و یون^۳ توسعه یافته است، با محاسبه فاصله هر گزینه از راه‌حل ایده‌آل مثبت و منفی، امکان رتبه‌بندی گزینه‌ها را فراهم می‌کند. در این پژوهش، وزن‌های استخراج شده از مدل AHP به عنوان ورودی مدل TOPSIS لحاظ شده و رتبه‌بندی نهایی روستاهای نمونه براساس شاخص‌های حکمروایی خوب تعیین گردید. استفاده هم‌زمان از مدل‌های AHP و TOPSIS، ترکیبی از دقت در وزن‌دهی و صحت در رتبه‌بندی را فراهم کرده و موجب افزایش اعتبار نتایج تحقیق شده است (Behzadian et al., 2012).

^۱AHP

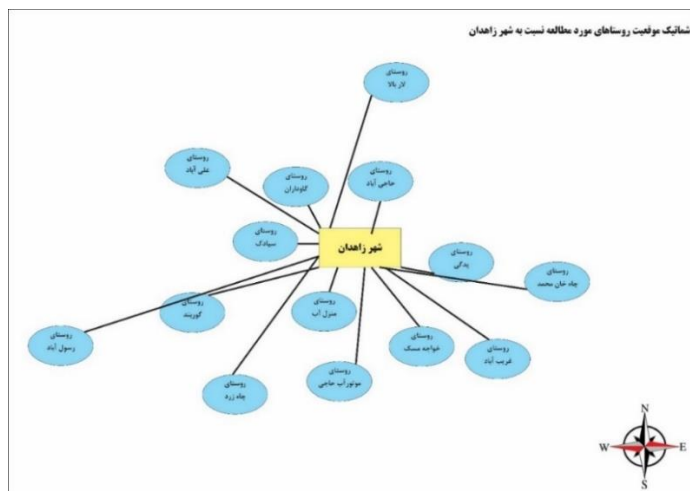
^۲TOPSIS

^۳Hwang & Yoon, 1981

این مطالعه با به کارگیری رویکردهای تلفیقی و علمی، تصویری جامع از وضعیت حکمروایی خوب در روستاهای پیرامون شهر زاهدان ارائه داده و زمینه مناسبی برای تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری‌های توسعه پایدار در این ناحیه فراهم می‌آورد.

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی ناحیه پیراشهری زاهدان

شکل ۲. استقرار سکونتگاه‌های روستایی نمونه پیراشهر زاهدان

یافته‌های پژوهش

به‌منظور دستیابی به یافته‌های پژوهش، ارزیابی روستاهای زاهدان با استفاده از معیارهای مختلف و ساختار سلسله‌مراتبی به‌منظور تحلیل و رتبه‌بندی براساس چهار مؤلفه اصلی حکمروایی خوب، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی انجام شد. در این تحقیق، به‌منظور تعیین اثربخشی و اولویت‌بندی این مؤلفه‌ها، علاوه بر استفاده از مدل سنتی سلسله‌مراتبی، از مدل تاپسیس (تکنیک اولویت‌بندی براساس شباهت با راه‌حل ایده‌آل) نیز بهره‌گیری شد. این مدل جدید به‌عنوان ابزار تکمیلی برای

رتبه‌بندی دقیق‌تر و بهبود فرآیند تصمیم‌گیری در ارزیابی روستاها اعمال گردید. در این روش، برای هر یک از مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، وزن‌گذاری براساس اهمیت نسبی آن‌ها انجام شد. شاخص‌های هر مؤلفه به شرح زیر تعیین شدند:

جدول ۱. مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
حکمروایی خوب	شفافیت، مشارکت، پاسخگویی، حاکمیت قانون
اجتماعی	دسترسی به خدمات آموزشی، مشارکت اجتماعی، دسترسی به مراکز بهداشتی
اقتصادی	امنیت شغلی، هزینه‌های زندگی، دسترسی به بازار و منابع کشاورزی
زیست‌محیطی	میزان استفاده از روش‌های جلوگیری از فرسایش خاک و مصرف کودهای شیمیایی

پس از تعیین شاخص‌ها، از ماتریس مقایسات زوجی برای ارزیابی وزن نسبی هر یک از معیارها و زیرمعیارها استفاده شد. سپس با اعمال روش تاپسیس، نتایج حاصل از این ماتریس برای انتخاب بهترین گزینه‌های توسعه‌ای و تخصیص منابع به‌طور دقیق‌تر مورد استفاده قرار گرفت. روش تاپسیس براساس مقایسه فاصله هر گزینه از گزینه ایده‌آل (بهترین گزینه) و گزینه منفی (بدترین گزینه) انجام می‌شود که این فرآیند به کمک آن، امکان رتبه‌بندی و تصمیم‌گیری بهینه را فراهم می‌آورد.

مقایسات زوجی معیارها و زیرمعیارهای پژوهش

برای ارزیابی و تعیین اهمیت نسبی هر معیار و زیرمعیار در مدل تاپسیس، از روش مقایسات زوجی استفاده می‌شود. این روش براساس مقایسه مستقیم معیارها و زیرمعیارها با یکدیگر انجام می‌شود تا اهمیت نسبی هر کدام به‌طور دقیق مشخص گردد. مقایسات زوجی با مقادیر عددی بین ۱ تا ۹ بیان می‌شود، که در آن عدد ۱ نشان‌دهنده برابری اهمیت دو معیار است، و اعداد بزرگ‌تر (مانند ۳، ۵، ۷ و ۹) نشان‌دهنده تفاوت‌های معنی‌دار در اهمیت معیارها به نفع یکی از آن‌ها است. برای مثال، در مقایسه بین شفافیت و مشارکت در حکمروایی خوب، کارشناسان ممکن است تشخیص دهند که شفافیت سه برابر از مشارکت مهم‌تر است. در این صورت، مقدار ۳ به نفع شفافیت در ماتریس مقایسات زوجی قرار داده می‌شود. در ادامه، با استفاده از این مقایسات، وزن نسبی هر معیار و زیرمعیار محاسبه خواهد شد.

جدول ۲. نتایج نظرسنجی کارشناسی در معیارهای مورد پژوهش حکمروایی خوب روستایی

معیارها	حکمروایی خوب	اجتماعی	اقتصادی	زیست‌محیطی
حکمروایی خوب	۱	۳	۵	۷
اجتماعی	۱/۳	۱	۳	۵
اقتصادی	۱/۵	۱/۳	۱	۳
زیست‌محیطی	۱/۷	۱/۵	۱/۳	۱

این ماتریس مقایسات زوجی نشان می‌دهد که حکمروایی خوب از اهمیت بیشتری نسبت به سایر معیارها برخوردار است. به‌عنوان مثال، در مقایسه با زیست‌محیطی، حکمروایی خوب اهمیت ۷ برابر بیشتری دارد، در حالی که در مقایسه با اجتماعی ۳

برابر و با اقتصادی ۵ برابر مهم تر ارزیابی شده است. این اولویت بندی ها به وضوح نشان دهنده تمرکز اصلی در پژوهش بر حکمروایی خوب است.

نرمال سازی ماتریس مقایسات زوجی برای معیارها

برای آماده سازی ماتریس مقایسات زوجی جهت محاسبه وزن های نسبی، ابتدا نرمال سازی انجام می شود. در این مرحله، مقادیر هر سطر بر مجموع مقادیر هر ستون تقسیم می شود تا مقادیر نرمال شده به دست آید. این کار به منظور جلوگیری از هر گونه تأثیر مقادیر بزرگ تر یا کوچک تر در ماتریس اصلی است. پس از نرمال سازی، میانگین هندسی مقادیر نرمال شده در هر سطر محاسبه می شود تا وزن نسبی هر معیار به دست آید.

جدول ۱. ماتریس نرمال شده مقایسات زوجی برای معیارها

معیارها	حکمروایی خوب	اجتماعی	اقتصادی	زیست محیطی
حکمروایی خوب	۰/۴۴۳	۰/۴۰۵	۰/۶۰۶	۰/۷۳۹
اجتماعی	۰/۱۴۸	۰/۱۳۵	۰/۳۶۳	۰/۵۲۱
اقتصادی	۰/۰۸۹	۰/۰۴۵	۰/۱۲۱	۰/۲۹۷
زیست محیطی	۰/۰۶۳	۰/۰۲۷	۰/۰۴۰	۰/۱۴۵

این مقادیر نرمال شده نشان می دهند که حکمروایی خوب در مقایسه با سایر معیارها از بالاترین ارزش های نرمال شده برخوردار است. پس از این مرحله، برای هر معیار، میانگین هندسی مقادیر نرمال شده محاسبه می شود تا وزن نسبی آن مشخص گردد.

محاسبه وزن های نسبی معیارها

پس از نرمال سازی ماتریس مقایسات زوجی، با محاسبه میانگین هندسی مقادیر نرمال شده در هر سطر، وزن نسبی هر معیار به دست می آید. این وزن ها اهمیت نسبی هر معیار را در ارزیابی نهایی نشان می دهند.

جدول ۴. وزن های نسبی معیارها

معیارها	وزن نسبی
حکمروایی خوب	۰/۴۲۶
اجتماعی	۰/۲۵۰
اقتصادی	۰/۱۷۸
زیست محیطی	۰/۱۴۶

نتایج نشان می دهند که حکمروایی خوب با وزن نسبی ۰/۴۲۶ بیشترین اهمیت را دارد، که بیانگر اولویت بالای این معیار در ارزیابی روستاها است. پس از آن، اجتماعی با وزن نسبی ۰/۲۵۰ در رتبه دوم قرار دارد و زیست محیطی با وزن نسبی ۰/۱۴۶ کمترین اهمیت را در این پژوهش دارد.

مقیاسات زوجی برای زیرمعیارهای حکمروایی خوب

پس از تعیین وزن‌های نسبی برای معیارها، مقیاسات زوجی برای زیرمعیارهای مربوط به حکمروایی خوب انجام می‌شود. این زیرمعیارها شامل شفافیت، مشارکت، پاسخگویی و حاکمیت قانون هستند. مقیاسات زوجی برای این زیرمعیارها نیز با استفاده از مقادیر عددی ۱ تا ۹ انجام می‌شود.

جدول ۲. نتایج مقیاسات زوجی زیرمعیارهای حکمروایی خوب

زیرمعیارها	شفافیت	مشارکت	پاسخگویی	حاکمیت قانون
شفافیت	۱	۳	۵	۷
مشارکت	۱/۳	۱	۳	۵
پاسخگویی	۱/۵	۱/۳	۱	۳
حاکمیت قانون	۱/۷	۱/۵	۱/۳	۱

در این ماتریس، شفافیت بیشترین اهمیت را در مقایسه با سایر زیرمعیارها دارد. به عنوان مثال، شفافیت سه برابر از مشارکت، پنج برابر از پاسخگویی و هفت برابر از حاکمیت قانون مهم تر ارزیابی شده است. این نشان‌دهنده اولویت بالای شفافیت در بهبود حکمروایی خوب روستایی است.

نرمال سازی ماتریس مقیاسات زوجی برای زیرمعیارها

پس از انجام مقیاسات زوجی، نرمال سازی ماتریس مقیاسات زوجی برای زیرمعیارهای حکمروایی خوب صورت می‌گیرد. این مرحله مشابه با نرمال سازی برای معیارهای اصلی است، و شامل تقسیم مقادیر هر سطر بر مجموع مقادیر هر ستون است.

جدول ۳. ماتریس نرمال شده مقیاسات زوجی برای زیرمعیارهای حکمروایی خوب

زیرمعیارها	شفافیت	مشارکت	پاسخگویی	حاکمیت قانون	میانگین هندسی
شفافیت	۰/۶۰۳	۰/۷۲۷	۰/۷۸۱	۰/۷۰۰	۰/۷۰۳
مشارکت	۰/۲۰۱	۰/۲۴۲	۰/۴۶۸	۰/۵۰۰	۰/۳۵۳
پاسخگویی	۰/۱۲۰	۰/۰۸۱	۰/۱۵۶	۰/۲۱۴	۰/۱۴۳
حاکمیت قانون	۰/۰۸۶	۰/۰۴۸	۰/۰۵۲	۰/۰۸۶	۰/۰۶۸

محاسبه وزن‌های نسبی زیرمعیارهای حکمروایی خوب

پس از نرمال سازی ماتریس مقیاسات زوجی زیرمعیارها، میانگین هندسی مقادیر نرمال شده در هر سطر محاسبه می‌شود. این محاسبات وزن نسبی هر زیرمعیار را مشخص می‌کنند.

جدول ۴. وزن‌های نسبی زیرمعیارهای حکمروایی خوب

زیرمعیارها	وزن نسبی
شفافیت	۰/۴۱۶
مشارکت	۰/۲۵۰
پاسخگویی	۰/۱۷۸
حاکمیت قانون	۰/۱۵۶

نتایج به دست آمده نشان می‌دهند که شفافیت با وزن نسبی ۰/۴۱۶ بیشترین اهمیت را در میان زیرمعیارهای حکمروایی خوب دارد. پس از آن، مشارکت با وزن نسبی ۰/۲۵۰ در جایگاه دوم قرار دارد و پاسخگویی و حاکمیت قانون به ترتیب با وزن‌های نسبی ۰/۱۷۸ و ۰/۱۵۶ در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

با بهره‌گیری از مدل‌های AHP و TOPSIS، تحلیل جامعی از وضعیت حکمروایی خوب در روستاهای ناحیه پیراشهری زاهدان صورت گرفت. نتایج حاصل از مدل AHP نشان داد که در میان معیارهای ارزیابی شده، «حکمروایی خوب» با وزن نسبی ۰/۴۲۶ از بیشترین اهمیت برخوردار بوده و بر سایر معیارها مانند اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی برتری دارد. این نتیجه تأکیدی است بر نقش حیاتی معیارهای نهادی و مدیریتی در توسعه پایدار روستایی. در گام بعد، برای ارزیابی دقیق‌تر زیرمعیارهای حکمروایی خوب، از ماتریس مقایسات زوجی استفاده شد. نتایج این تحلیل نشان داد که زیرمعیار «شفافیت» با وزن نسبی ۰/۴۱۶، بیشترین اهمیت را دارد. به‌ویژه در مقایسه با دیگر زیرمعیارها، شفافیت به‌طور محسوسی در اولویت قرار دارد؛ به طوری که سه برابر مهم‌تر از مشارکت، پنج برابر مهم‌تر از پاسخگویی، و هفت برابر مهم‌تر از حاکمیت قانون ارزیابی شد. پس از آن، به ترتیب زیرمعیارهای «مشارکت» (۰/۲۵۰)، «پاسخگویی» (۰/۱۷۸) و «حاکمیت قانون» (۰/۱۵۶) قرار گرفتند. این توزیع وزن‌ها نشان می‌دهد که در منطقه مورد مطالعه، رویکردهای شفاف و مشارکتی در مدیریت محلی، بیش از سایر ابعاد در بهبود حکمروایی تأثیر گذارند.

در ادامه، مدل TOPSIS برای ارزیابی عملکرد ۱۴ روستا براساس این معیارها به کار گرفته شد. مطابق نتایج جدول ۸، روستای گاوداران با امتیاز نهایی ۰/۸۵ به‌عنوان موفق‌ترین روستا در شاخص‌های حکمروایی خوب شناخته شد. این روستا در ابعاد شفافیت، مشارکت و پاسخگویی عملکرد نسبتاً مطلوب‌تری نسبت به سایر روستاها داشته است. در مقابل، روستای رسول‌آباد با پایین‌ترین امتیاز نهایی ۰/۴۲، ضعف آشکاری در این ابعاد داشته و نیازمند اصلاحات ساختاری در نظام مدیریتی و تقویت سرمایه اجتماعی است. تحلیل شاخص‌های منفرد نیز نشان داد که شفافیت (با بیشترین وزن) بیشترین نقش را در تفکیک عملکرد روستاها ایفا کرده است. روستاهایی که در این شاخص نمرات بالاتری کسب کرده‌اند (مانند گاوداران و سیادک)، توانسته‌اند به جایگاه بالاتری در امتیاز نهایی برسند. مشارکت اجتماعی و پاسخگویی نیز در رتبه‌های بعدی قرار دارند و بافاصله قابل توجهی از شفافیت، همچنان نقش مؤثری در تعیین جایگاه روستاها داشته‌اند. در این میان، معیار زیست‌محیطی با وزن کمتر، نسبت به سایر معیارها نقش کم‌رنگ‌تری در نتایج نهایی ایفا کرده است. در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که برای ارتقای کیفیت حکمرانی روستایی، توجه ویژه به شفافیت در فرآیندهای تصمیم‌گیری، افزایش مشارکت مردمی و تقویت پاسخگویی نهادی از اهمیت بالایی برخوردار است. این نتایج می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری در نواحی پیراشهری باشد که با چالش‌های نهادی و مدیریتی مواجه‌اند.

جدول ۵. نتایج سنجش میزان حکمروایی خوب روستایی در ناحیه پیرا شهری زاهدان

روستا	امتیاز نهایی (تاپسیس)	وزن شفافیت (۰/۴۱۶)	وزن مشارکت (۰/۰۶۰)	وزن پاسخگویی (۰/۰۶۹)	وزن حاکمیت قانون (۰/۱۵۶)	وزن اجتماعی (۰/۲۵۰)	وزن اقتصادی (۰/۱۷۸)	وزن زیست محیطی (۰/۱۴۶)	امتیاز کل (سلسله مراتبی)
روستای گاوداران	۰/۸۵	۰/۳۵	۰/۰۹	۰/۱۱	۰/۱۳	۰/۱۲	۰/۱۸	۰/۰۹	۰/۸۲
سیادک	۰/۷۵	۰/۳۱	۰/۰۸	۰/۱۰	۰/۱۲	۰/۱۵	۰/۱۶	۰/۰۹	۰/۷۸
لار بالا	۰/۷۲	۰/۳۰	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۱۴	۰/۰۸	۰/۷۳
منزل آب	۰/۶۸	۰/۲۸	۰/۰۶	۰/۰۸	۰/۱۰	۰/۱۱	۰/۱۵	۰/۰۷	۰/۷۲
حاجی آباد	۰/۶۰	۰/۲۵	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۱۰	۰/۱۳	۰/۰۶	۰/۶۸
گوربند	۰/۵	۰/۲۴	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۱۲	۰/۰۵	۰/۶۴
علی آباد	۰/۵۷	۰/۲۳	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۱۲	۰/۰۵	۰/۶۳
خواجه مسک	۰/۵۶	۰/۲۲	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۸	۰/۱۱	۰/۰۵	۰/۶۱
پدگی	۰/۵۴	۰/۲۱	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۷	۰/۱۰	۰/۰۴	۰/۵۹
چاه خان محمد	۰/۵۲	۰/۲۰	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۰۴	۰/۵۷
غریب آباد	۰/۵۰	۰/۱۹	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۹	۰/۰۳	۰/۵۴
موتور آب حاجی	۰/۴۸	۰/۱۸	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۸	۰/۰۳	۰/۵۲
چاه زرد	۰/۴۶	۰/۱۷	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۲	۰/۴۹
رسول آباد	۰/۴۲	۰/۱۵	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۶	۰/۰۲	۰/۴۵

بحث

در این پژوهش، عملکرد روستاهای ناحیه پیرا شهری زاهدان با استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره تحلیل سلسله‌مراتبی و روش رتبه‌بندی براساس شباهت به گزینه ایده‌آل تاپسیس ارزیابی شد. یافته‌ها نشان داد که معیار «حکمروایی خوب» با وزن نسبی ۰/۴۲۶، بیشترین اهمیت را در بین سایر معیارها دارد. در میان زیرمعیارهای آن، شفافیت با وزن ۰/۴۱۶ بالاترین اولویت را به خود اختصاص داد و پس از آن، مشارکت، پاسخگویی و حاکمیت قانون در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. این اولویت‌بندی با نتایج مطالعات رضایی و همکاران (۱۳۹۹) و عبداللهی و همکاران (۱۳۹۸) هم‌راستا است؛ در این پژوهش‌ها نیز شفافیت به‌عنوان پیش‌نیاز اصلی حکمرانی مؤثر در مناطق روستایی شناخته شده است. در سطح بین‌المللی نیز نتایج حاضر با یافته‌های ون آش و هورنیچ (۲۰۱۵) قابل مقایسه است؛ این پژوهشگران، شفافیت و پاسخگویی را از جمله الزامات بنیادین برای موفقیت در حکمرانی مناطق روستایی در کشورهای در حال توسعه دانسته‌اند. همچنین، مطالعه بهزادیان و همکاران (۲۰۱۲) که با روش تاپسیس انجام شد، نشان داد که معیارهای اجتماعی و حکمرانی معمولاً وزن بیشتری نسبت به معیارهای زیست محیطی دارند؛ یافته‌ای که در این تحقیق نیز مشاهده شد. از منظر عملکرد روستاها، نتایج روش تاپسیس نشان داد که روستای گاوداران با امتیاز نهایی ۰/۸۵ بالاترین رتبه را دارا است. این روستا در شاخص‌های شفافیت، مشارکت اجتماعی و دسترسی به خدمات عمومی عملکرد مطلوبی داشته است. در مقابل، روستاهایی مانند رسول‌آباد و چاه زرد با امتیازهای پایین‌تر (به ترتیب ۰/۴۲ و ۰/۴۶) در رتبه‌های پایین‌تر قرار گرفتند که به‌طور مشخص به ضعف در شفافیت مدیریتی، مشارکت اجتماعی و دسترسی به منابع اقتصادی و زیست محیطی مرتبط است. مقایسه با پژوهش صالحی و

همکاران (۱۴۰۱) که در منطقه کردستان انجام شده نیز نشان می‌دهد که تفاوت در اولویت زیرمعیارهای حکمروایی ممکن است ناشی از تفاوت‌های فرهنگی، سطح توسعه یافتگی، و نظام‌های مدیریتی در مناطق مورد مطالعه باشد. برخلاف آن تحقیق که «مشارکت» و «پاسخگویی» را در اولویت قرارداد، در زاهدان این «شفافیت» بود که بالاترین وزن را به خود اختصاص داد. از سوی دیگر، عملکرد قابل توجه برخی روستاها در شاخص‌های اقتصادی و زیست‌محیطی مانند سیادک و حاجی‌آباد، تأکیدی بر نقش عوامل زیرساختی، آموزش‌های زیست‌محیطی، و دسترسی به منابع طبیعی در توسعه پایدار روستایی دارد. به طور خاص، استفاده از روش‌های نوین کشاورزی در مقابله با فرسایش خاک و تغییرات اقلیمی، عامل مهمی در ارتقای رتبه این روستاها بوده است.

به طور کلی، نتایج این پژوهش با بخش زیادی از ادبیات داخلی و بین‌المللی هم‌خوانی دارد و درعین حال، ویژگی‌های خاص منطقه زاهدان را نیز بازتاب می‌دهد. تحلیل‌های انجام شده نشان می‌دهد که اصلاح سازوکارهای اطلاعاتی، تقویت پاسخگویی نهادی، و ارتقای شفافیت مدیریتی باید در اولویت سیاست‌گذاری‌ها قرار گیرند.

نتیجه‌گیری

این پژوهش نشان داد که عملکرد روستاهای ناحیه پیراشهری زاهدان در شاخص‌های حکمروایی خوب، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی دارای تفاوت‌های معنادار است. در میان این روستاها، روستای گاوداران با عملکرد برجسته در شاخص‌های شفافیت، مشارکت اجتماعی و دسترسی به فرصت‌های شغلی به‌عنوان موفق‌ترین روستا شناخته شد، در حالی که روستاهای رسول‌آباد و چاه زرد به دلیل ضعف در شاخص‌های کلیدی حکمروایی و توسعه، در رتبه‌های پایین‌تر قرار گرفتند. یافته‌های تحقیق بیانگر این است که شفافیت و مشارکت اجتماعی نقش محوری در ارتقای کیفیت حکمروایی روستایی دارند؛ نتایجی که با پژوهش‌های پیشین مانند مطالعات میرزایی (۱۴۰۰) و حسینی (۱۳۹۸) همسو بوده و بر اهمیت ظرفیت‌سازی نهادی در سطح روستاها تأکید می‌کنند. براساس این نتایج، تقویت شفافیت و پاسخگویی مدیریتی از طریق ایجاد ساختارهای گزارش‌دهی شفاف، برگزاری جلسات عمومی و پیاده‌سازی سامانه‌های نظارت مردمی ضروری است. همچنین، افزایش مشارکت اجتماعی با توانمندسازی نهادهای محلی مانند شوراهای روستا و تشویق ساکنان به مشارکت فعال در فرآیندهای تصمیم‌گیری اهمیت دارد. از سوی دیگر، توسعه منابع اقتصادی و اشتغال‌زایی از طریق حمایت از فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری، بهبود زیرساخت‌های بازار و فراهم کردن دسترسی به منابع مالی، از الزامات رشد پایدار روستاهاست. علاوه بر این، توجه ویژه به شاخص‌های زیست‌محیطی با آموزش و ترویج روش‌های کشاورزی پایدار، مدیریت بهینه منابع آبی و مقابله با فرسایش خاک، از عوامل کلیدی در حفظ محیط‌زیست و توسعه پایدار محسوب می‌شود. در مجموع، تقویت حکمروایی خوب همراه با توسعه زیرساخت‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی می‌تواند زمینه‌ساز تحقق توسعه پایدار در روستاهای ناحیه پیراشهری زاهدان باشد و راهنمای عملی و علمی ارزشمندی برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان منطقه‌ای فراهم آورد.

حامی مالی

بنا به اظهار نظر نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان در پژوهش

با توجه اینکه مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری می باشد، سهم و نقش نویسنده اول، به عنوان دانشجوی رساله، نویسنده دوم به عنوان راهنما و نویسنده سوم به عنوان استاد مشاور بود.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکت آن‌ها در این مقاله تشکر و قدرانی می نمایند.

منابع

- چاره جو، فرزین؛ احمدی، عاطفه و جوان، فرهاد. (۱۳۹۹). تحلیل و ارزیابی رابطه حکمروایی خوب شهری و کیفیت زندگی (مورد: محلات شهر سنج). فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)، ۱۰(۳۸)، ۱۷۱-۱۸۴. <https://dor20.1001.1.22286462.1399.10.38.43.8>
- رحمانی فضلی، عبدالرضا؛ محمدی، فرهاد؛ و صادقی، محمود. (۱۳۹۴). چالش‌های نهادسازی و تمرکزگرایی در تحقق حکومتمداری خوب روستایی ایران. پژوهش‌های مدیریت و سیاست‌گذاری عمومی، ۶(۲)، ۲۳-۳۸. <https://doi.org/10.22034/jmpp.2015.5678.1234>
- رضایی، فاطمه؛ عباسی، زهرا؛ و موسوی، حسین. (۱۳۹۹). چالش‌ها و فرصت‌های حکمروایی خوب در روستاهای پیرامونی. فصلنامه توسعه روستایی، ۲(۱)، ۶۵-۸۰. <https://doi.org/10.22034/dv.2020.2222.3333>
- صالحی، محمد؛ حسینی، سیدرضا؛ و فرهمند، علیرضا. (۱۴۰۱). موانع اجرای حکمروایی خوب در کردستان. فصلنامه راهبردهای توسعه محلی، ۸(۲)، ۱۱۲-۱۲۸. <https://doi.org/10.22034/lpd.2022.5555.6666>
- عبداللهی، محمود؛ کریمی، شهربانو؛ و جعفری، رضا. (۱۳۹۸). نقش حکمرانی خوب در توسعه پایدار روستایی: تجارب بین‌المللی. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار، ۴(۳)، ۳۳-۵۰. <https://doi.org/10.22034/ssd.2019.1111.4444>
- فراهانی، سارا؛ عزیزی، حمید؛ و موسوی، مرتضی. (۱۴۰۰). ساختارهای حکومتی و توسعه روستایی. فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، ۱۰(۴)، ۷۵-۹۰. <https://doi.org/10.22034/rga.2021.7777.8888>
- فضلی، علی؛ کیان‌پور، محمد؛ و صادقی، محمود. (۱۳۹۳). بررسی موانع توسعه روستایی در سیستان و بلوچستان. نشریه آمایش سرزمین، ۵(۱)، ۱۵-۲۹. <https://doi.org/10.22034/jam.2014.12345.6789>
- قادرمرزی، حامد؛ احمدی، حسین؛ احمدی، عاطفه و جوان، فرهاد. (۱۳۹۷). تحلیلی بر تاثیر حکمروایی خوب در بهبود کیفیت زندگی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان دهگلان). جغرافیا (نشریه انجمن جغرافیایی ایران)، ۱۶(۵۸)، ۱۵۷-۱۹۰.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵. تهران: مرکز آمار ایران. <https://doi.org/10.22034/amar95.9999.0000>
- Behzadian, M., Otahsara, S. K., Yazdani, M., & Ignatius, J. (2012). A state-of-the-art survey of TOPSIS applications. *Expert Systems with Applications*, 39(17), 13051-13069. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2012.05.056>
- Chambers, R. (2010). *Paradigms, poverty and adaptive pluralism*. IDS Working Paper No. 344. Institute of Development Studies. (No DOI available)

- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334. <https://doi.org/10.1007/BF02310555>
- Hwang, C. L., & Yoon, K. (1981). *Multiple Attribute Decision Making: Methods and Applications*. Springer-Verlag.
(No DOI available)
- Saaty, T. L. (1980). *The Analytic Hierarchy Process: Planning, Priority Setting, Resource Allocation*. McGraw-Hill.
(No DOI available)
- Saaty, T. L. (1994). *Fundamentals of Decision Making and Priority Theory with the Analytic Hierarchy Process*. RWS Publications.
(No DOI available)
- UNDP. (2017). *Good Governance and Sustainable Development: Conceptual Linkages and Strategic Frameworks*. United Nations Development Programme.
(No DOI available)
- Van Assche, K., & Hornidge, A. K. (2015). Rural development: Knowledge and expertise in governance. *Journal of Rural Studies*, 39, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.03.003>
- Albaş, A., Demirtaş, M., & Kalkan, A. (2021). Digital governance in rural areas: Enhancing transparency and citizen participation. *International Journal of Public Administration in the Digital Age*, 8(1), 55–68. <https://doi.org/10.4018/IJPADA.2021010104>